

ÇİÇƏK XƏSTƏLİYİ

ti gedi li virus x st liyidir. ntoksikasiya, yüks k h rar t, d ri v selikli qi alarda düyünlüpustulyozlu suluqlu s pgil rin m l g lm si il xarakteriz olunur. T xmin n 3 gün davam ed n r f d heyvanların ümumi v ziyy ti pisl ir, b d n temperaturu yüks lir. -krustoz m rh l - bu dövr sa alma m rh l sid adlanır. Pustulaların möht viyyatı quruyur, qonur r ngli qaysaqlar m l g lir, onların altında eroziyalar v xoralar inki af edir. Qu ların d risind çiç k prosesini ad t n 3 sas m rh l d n keçir: ba lan ic (roziola-papula m rh l si), sas (epitalomoz) v yekun (qaysaqlama). Qu larda iltihabi proliferativ v ya proliferativ-infiltrasiya forması üstünlük t kil etm kl pipiyin, saqqalın, d rinin tüksüz sah l rinin v selikli qi anın z d l nm si v nahiy l rd ç tinlikl soyulan differoid layının (t b q sinin) m l g lm si il f rql nir. Epizootoloji m lumat. Çiç kl bütün k nd t s rrüfatı heyvanları, qu lar v insanlar x st l nirl r. Tör dicinin m nb yi x st heyvanlardır. Onların orqanizmind m l g l n çiç k qaysaqlarının, a iz suyunun, göz v burun axıntılarının t rkibind olan virus asanlıqla trafa yayılır v h ssas heyvanların yoluxması üçün t hlük m nb yin çevrilirl r. H ssas heyvanların orqanizmin virus respirator yolla, d ri v selikli qi alar vasit sil keçirl r. T s rrüfata tör dici klinik sa lam heyvanlar, n qliyyat v insanların vasit sil g tirilir. Yeml , qulluq yaları vasit sil , x st heyvanların viruslu ifrazatları il g tirilm si d mümkündür. „ Z rifyunlu cinsl rd v cavan qoyunlar arasında çiç k daha a r keçir. Bel sürül rd çiç k qısa vaxt rzind 100%-d k yayıla bilir.

Tör dicisi. DNT-li epiteliotrop virusdur, poksavirus ail sin m nsubdur. Virus 17-350 nm- b rab rdır. Müxt lif heyvan növl rind x st lik m l g tir n çiç k virusları morfoloji xass l rin gör ox ardırlar, lakin immunoloji v patogenetik xass l ri müxt lifdir. Qaramalın çiç k virusu dig r heyvanlarda da x st lik tör d bilirl r, donuz, qoyun-keçi v qu ların virusları is yalnız m nsub olduqları növün f rdl rin patogendir. Virusun h ssas heyvan orqanizmind inki afı 21 gündür. Çiç k virusunu yeti dirm k üçün istifad olunan toyuq embrionu, insan v heyvan böyr yind n hazırlanmı hüceyr kulturasında k skin sitopatogen t sir mü ahid olunur.

Patogenez. Çiç k virusu qana keçdikd n sonra a a idakı m rh l l rl inki af ed n tipik x st lik m l g lir:

-ilkini an l r-qanda virusun olması il üst-üst dü ür qızdırma kataral rinit v konyuktiviti xarakteriz olunur;

-rozeola m rh l si - s pkil r ekzantema v enantema halında epitelial toxumanı bürüyür. B d n temperaturu normaya dü ür, virus qandan itir;

-papula m rh l si - rozeolaların yerind epiteli toxumasının sür tl çoxalması hesabına düyünl r v i l r m l g lir, bu düyünl rin k narları qırmızı h lq il hat l nir. g r infeksiyon proses bu m rh l d sönürs i l r nekrozla r, yaralar qaysaqlanır;

-vezikula m rh l si-papulalar birl ir, yaranan suluqların daxilin lizis u rayan epitell rd n v limfadan ibar t ffaf seroz maye toplanır. Bu m rh l donuzlarda z if, qoyunlarda is dem k olar ki, heç inki af etmir.

Dig r heyvanlarda vezikulaların inki afı 5 giin davam edir. Leykositl rin v patogen mikrobların t siri il vezikulaların iç risind ki ekssudat irin çevrilir.

-pustula m rh l si - vezikular nekrozla araç çiq k yaralarına - pustulara çevrilir, b z n onlar qopub dü ür, t rkibind ki yapı qanvarı maye sap kimi uzanmaqla tökülür. ti gedi li virus x st liyidir. ntoksikasiya, yüks kh rar t, d riv selikli qi alarda düyünlü pustulyozlu suluqlu spgil rin m l g lm si il xarakteriz olunur. T xmin n 3 gün davam ed n r f d heyvanların ümumi v ziyy ti pisl ir, b d n temperaturu yüks lir.

-krustoz m rh l - bu dövr sa alma m rh l sid adlanır. Pustulaların möht viyyatı quruyur, qonur r ngli qaysaqlar m l g lir, onların altında eroziyalar v xoralar inki af edir. Qu ların d risind çiq k prosesi ad t n 3 sas m rh l d n keçir: ba lan ıç (roziola-papula m rh l si), sas (epitalomoz) v yekun (qaysaqlama). Qu larda iltihabi proliferativ v ya proliferativ-infiltrasiya forması üstünlük t kil etm kl pipiyin, saqqalın, d rinin tüksüz sah l rinin v selikli qi anın z d l nm si v nahiy l rd ç tinlikl soyulan differoid layının (t b q sinin) m l g lm si il f rql nir. Klinik lam t l ri. Çiq k heyvanlarda bir neç klinik formada keçir: tipik, atipik, yayılmı , hemorroji. Tipik forma-çiq k yaralarının m rh l li inki afi il xarakteriz olunur. Atipik formada çiq k prosesi ad t n papula m rh l sind k silir, bu zaman heyvanın ümumi halı dem k olar ki, d yi mir. Yayılmı forma heyvanın ümumi halının h dd n artıq pisl m si il gedir, ayrı-ayrı suluqlar birl r k büyük sulu a çevrilir. Onların iç risi is irinli dolu olur. Hemorroji (qara) çiq k üçün suluqlarda v d rid qan sa intılarının yayılması, ümumi v ziyy tin a ırlı v yüks k ölüm faizi xarakterikdir. X st liyin inkubasiya müdd ti 4-12 gün davam edir. X st lik z iflik, temperaturun 41-42°C-y yüks lm si, selikli qi aların hiperemiyası, burun v gözd n vv lc selikli-irinli axıntı, tezl mi n bz v t n ffüs, i tahaanın itm si il ba layır. 1-4 günd n sonra ba ın d risind (gözl rin v burunun trafında), yelind , trafların daxili hiss sind roziolalar, onlardan is 12-15 mm diametrli papulalar inki af edir, buradakı toxumalar ölür v qaysaqlanıb dü ür. rinl m m rh l si (pustula) a ız, burun bo luqlarının v gözün selikli qi alarının poz unlu u zamanı qeyd edilir v qoyunların ümumi v ziyy tinin a ırla ması, b d n temperaturunun yüks lm si il davam edir. X st liyin m rh l l rinin ümumi müdd ti 3-4 h ft ç kir. Yekun çox vaxt sa alma il n tic l nir. g r çiq k ana qoyunlarda bo azlıq dövründ ba ver rs , balasalma ba ver bil r. Quzularda x st lik daha a ır keçir, mür kk bl m l r-pnevmoniya, gastroenterit, irinli artrit v korluq olur. X st liyin yax ı proqnozu zamanı ölüm 2-3%, yayılmı v hemoroji çiq k zamanı is 100%-d k ola bil r. Qaramalın çiq yind inkubasiya müdd ti 4-8 gündür. Çiq k yaralarının yaranması v inki afi qoyunlarda oldu u kimidir, lakin çox vaxt sa alma il n tic l nir. Mür kk bl m mastit kimi ortaya çıxa bil r, bu zaman virus südl ifraz olur.

Atlarda çiq k xo gedi li olur, heyvan ölgünl ir, b d n temperaturu nisb t n yüks lir, i taha itir, traflar z d l ndikd axsaqlıq m l g lir. X st liyin müdd ti 2 h ft dir.

Madyanlarda balasalma ola bil r. Donuzlarda inkubasiya müdd ti 4-7 gün, b z n 16 gün d k davam edir. Z iflik, i tahasızlıq, konyunktivit, h r k tsizlik qeyd edilir. Sonra d rinin müxt lif yerl rind (üzd , qulaqlarda, budun daxili t r find v s.) çiç k suluqları yaranır. Abortiv, yayılmı , hemorroji çiç k formaları rast g linir. X st liyin müdd ti 20-60 gün ç kir, ço qalar arasında ölüm 65%-d k ola bil r.

Patoloji-anatomik d yi iklikl r. D rinin v a ızın selikli qi asının tipik x st liyi-çiç k suluqları xarakterikdir. M d -ba ırsaq traktının v t n ffüs yollarının selikli qi asi hemorroji iltihaba tutulur, b z n eroziya inki af edir. Mür kk bl m l r zamanı pnevmoniya, mastit, qaraciy r toxumasımn degenerasiyası qeyd olunur.

Diaqnozu. Epizootik v klinik m lumatlara sas n qoyulur. T l b olunduqda papula toxumasından hazırlanmı yaxmaları Morozov üsulu il boyayıb mikroskopiya edirl r. Müsb t reaksiya olduqda elementar hiss cikl r tapılır. X st liyin atipik forması zamanı biosınaq qoyula bil r: ayrılmı virus neytralla ma, diffuz presipitasiya v immunoflüoresensiya reaksiyaları vasit sil identifikasiya edilir.

T friqi diaqnoz. Qoyunlarda qa ınma (qoturluq), kontagioz ektima v ekzema; qaramalda dabaq; donuzlarda madd l r mübadil si poz unluqları n tic sind d rid yaranan d yi iklikl r, salmonellyoz, qrip, dabaq, vezikulyar x st lik v ekzantema; atlarda-vezikulyar stomatitd n çiç yi f rql ndirm k lazımdır. Çiç yin sas f rqli lam ti-d ri poz unluqlarının (suluqların) inki afinin m rh l li olmasıdır.

Müalic . Simptomatik müalic vasit l ri t tbiq olunur. Müxt lif yaxıntılar (sink, bor, salisil v s.), antibiotik emulsiyaları istifad olunur. kinci mikroflora t r find n mür kk bl m l rin ba verm m si üçün geni t sir dair sin malik olan antibiotikl rd n d istifad edilir.

mmunitet. X st likd n sa almı heyvanlarda yüks k g rginlikli, çox vaxt ömürlük davam ed n immunitet yaranır, Qoyunlarda f al immunitet yaratmaq üçün quru kultural virus vaksin v alüminium hidroksidli formol vaksin, keçil r alüminium hidroksidli formol qliserinli vaksinl r i l dilir. Qu ların çiç yin qar ı Az.ETBI-nin 27-A tammdan hazırlanmı embrion-virus-vaksin bud nahiy sin skarifikasiya yolu il t tbiq edilir. Qu larda çiç k x st liyin qar ı profilaktiki peyv ndl m t dbirl rini aparmaq lazımdır.

Profilaktika v mübariz t dbirl ri. T s rrüfata yeni g tiril n qoyunlar m cburi sur td karantind saxlanmalıdır. vv ll r çiç y gör qeyri-sa lam olmu t s rrüfatlardan daxil olan heyvanlar vaksinasiya edilm lidir.

Heyvanlar arasında çiç k ba ver rs , t s rrüfata karantin qoyulur. Bütün sürüy baxı keçirilir. X st v übh li heyvanlar t crid olunaraq müalic i l ri aparılır. Klinik sa lam heyvanlar vaksinasiya olunaraq, dig r fermaya (otla a) d yi dirilir. Binalar dezinfeksiya olunur. g r ölüm varsa, c s dl rd ri v yun üstünd olmaqla yandırılır. Yeni heyvanların g tirilm si v aparılması, texniki i l r (yun qırımı v s.) karantin götürül n d k dayandırılır. Karantin axırncı ölüm v ya sa alma hadis sind n 20 gün keç nd n sonra götürülür.

Donuzlar arasında çiç k qeyd olunduqda t s rrüfat qeyri-sa lam elan edilir. X st v übh lil r seçilib, müalic olunur. Heyvanların texniki yerd yi m l ri dayandırılır, dezinfeksiya i l ri aparılır, m hdudiy t bütün x st l rin sa almasından 14 gün sonra götürülür. Çiç kl x st l nmi in kl r v atlar simptomatik müalic olunmalıdır. Südl ri qaynatma v ya pasterizasiya il z r rsizl dirilm lidir. X st heyvanların sa almasından 20 gün sonra qada alar l v edilir.